СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том III

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ III

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME III

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ III
ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

THE FRANCHISE BUSINESS MODEL IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL BUSINESS: OPPORTUNITIES AND LEGAL PERSPECTIVES
Prof. Dr. Emilija Gjorgjioska, PhD, Prof. Dr. Tatjana Spaseska, PhD, Prof. Dr. Aneta Risteska-Jankuloska, PhD, Prof. Dr. Dragica Odzaklieska, PhD 9

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Любомир Николов..... 19

ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СХЕМИ ЗА КАЧЕСТВО ПРИ СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРОДУКТИ И ХРАНИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 27

ПРИЛАГАНЕ НА КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ ПРИ МОНИТОРИНГ НА ДЕБИТОРСКАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ
Проф. д-р Светослав Илийчовски..... 37

ФОЛКЛОРНИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО РЕСУРС ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД
Проф. д-р Теодора Димитрова, д-р Захарина Томова 47

ОЦЕНКА НА ЧУВСТВИТЕЛНОСТТА НА ВЪТРЕШНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВНИ ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТА НА ХРАНИТЕЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ангел Саров, Гл. ас. д-р Михаела Михайлова, гл. ас. д-р Даниела Цвяткова, гс. д-р Боряна Козарева, ас. Диляна Бояджиева 54

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ НА БАЛКАНИТЕ – ХРОНОЛОГИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Добрин Ганчев, доц. д-р Сергей Найденов 62

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков..... 73

ПОДКРЕПА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ - ВОДЯТ ЛИ ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ ДО ГОТОВНОСТ ЗА ПОЕМАНЕ НА РАЗХОДИ?
Доц. д-р Емил Николов 78

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА – ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОНТЕКСТ
Доц. д-р Искра Пантелеева, проф. д-р Беата Сковрон-Миелник, гл. ас. д-р Себастиан Наройчик..... 88

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО ДВИГАТЕЛИ НА НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ТУРИЗМА
Доц. д-р Любка Илиева, проф. д.ик.н. Марина Алексеевна Измайлова 97

ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРОПЕРАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Любомира Тодорова 105

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Петранка Мидова 112

ПРИНОС НА ИКОНОМИКАТА НА СПОДЕЛЯНЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Петя Иванова..... 119

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА АНАЛИЗА НА ГОЛЕМИ ДАННИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ РИТЕЙЛ СЕКТОРА: ПРИМЕРИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 127

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN ACCELERATING ENTREPRENEURIAL CAPACITY IN EMERGING ECONOMIES
Assoc. Prof., PhD Tatiana Bucos..... 137

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА ИКОНОМИЧЕСКА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКА КРИЗА
Доц. д-р Тихомир Личев..... 145

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ
Гл. ас. д-р Ваня Ганева..... 151

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова, гл. ас. д-р Иван Маринов..... 158

СЪТРУДНИЧЕСТВОТО И ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ КАТО ДВИГАТЕЛИ ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗВИТИЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Гл. ас. д-р Ивайло Костов 166

THE INTRODUCTION OF THE EURO AND THE FUTURE OF RETAIL TRADE IN BULGARIA: ATTITUDES AND PROSPECTS
Head Assist. Prof. PhD, Ivan Marinov 173

СЪВРЕМЕННИ АГРОБИЗНЕС РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева..... 181

ДИГИТАЛНО ПРЕПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ: ИНОВАЦИИ, МАРКЕТИНГ И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Кристина Шопова, д-р Юлия Проценко 188

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ГРИФИД ХОТЕЛИ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 196

ТЪРГОВСКИ КОМУНИКАЦИИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ОТ СЪВРЕМЕННИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФИРМИ
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 204

ДОВЕРИЕТО В СПОДЕЛЯНЕТО НА ЗНАНИЯ
Гл. ас. д-р Явор Станев 208

ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В КОНТЕКСТА НА НАГЛАСИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕС
Ас. д-р Александър Личев 217

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ РЕГИСТРАЦИЯТА НА ДРУЖЕСТВА С ПРОМЕНЛИВ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Елена Вълчева 225

ТЪРГОВСКИТЕ ФИРМИ В СВИЩОВ В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ВОЙНИТЕ (1912-1918 Г.) – ОБЩ ПРЕГЛЕД
Преп. д-р Емилия Вачева 232

СПЕЦИФИКИ ПРИ „МОДУЛИРАНЕ“ НА ПРАВООТНОШЕНИЯТА В АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“ /ОБЗОР НА ПОРОЧНАТА САНКЦИОННА ПРАКТИКА
Преп. Игнат Папазов 240

ОБОГАТЯВАНЕТО НА ДЛЪЖНОСТТА – СТРАТЕГИЯ ЗА МОТИВАЦИЯ И ПРЕДПОСТАВКА ЗА ФОРМИРАНЕ НА НЕФОРМАЛНИ ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ
Докторант Анелия Станева 246

РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР КЪМ ВОМР
Докторант Аделина Ангелова 253

ПОТЕНЦИАЛ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОЛФ ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ангел Ангелов 263

ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В БАЛНЕО, СПА И УЕЛНЕС ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Антоанета Христова, ас. д-р Бартош Марчинковски 270

ДИСБАЛАНСИ И ПАЗАРНИ ДЕФОРМАЦИИ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Атанас Атанасов 278

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ПОТЕНЦИАЛА НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Боримил Шопов 285

КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО КАТО СПЕЦИАЛИЗИРАНА ФОРМА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ: ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ И КОНЦЕПТУАЛНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ
Докторант Ваня Стоева-Андонова..... 290

ОТ ЛИНЕЙНИЯ КЪМ КРЪГОВИЯ МОДЕЛ: КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ И СЕКТОРНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТУРИЗМА
Докторант Виктория Георгиева Джамбазка..... 297

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ОСНОВНИ НАПРАВЛЕНИЯ И ЦЕЛЕВИ ОРИЕНТИРИ
Докторант Деница Гъркова 306

ЗАЩО ESG НЕ РАБОТИ (И КАК ДА ГО НАПРАВИМ ДА РАБОТИ): КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ESG ПРАКТИКИТЕ В МСП
Докторант Десислава Белева-Димитрова 313

МЕСТНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ
Докторант Ива Пламенова Панайотова..... 324

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНОВАЦИИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Докторант Калин Борисов..... 332

ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ЧРЕЗ НПВУ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ
Докторант Мария Иванова Павлова-Кондрова..... 340

ЗАПЛАХИ ЗА КОРПОРАТИВНАТА СИГУРНОСТ ПРЕД ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС
Докторант Ралица Йовчева..... 349

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Теодора Попова 357

РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ
Докторант Тихомир Георгиев..... 367

РОЛЯТА НА КЕТЪРИНГ ОБСЛУЖВАНЕТО КАТО ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ АТРАКТИВНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ
Докторант Цветелина Петрова..... 375

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ
Докторант Цветелина Телбис 382

ИНТЕГРИРАНЕ НА КРЪГОВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ОСНОВА ЗА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Захари Пенев..... 390

ESG PERFORMANCE AND MARKET VALUATION IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: THE MODERATING ROLE OF IDIOSYNCRATIC RISK
PhD student Yan Fu 398

R&D CAPITAL INTENSITY AND FIRM VALUE IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: EVIDENCE FROM OWNERSHIP HETEROGENEITY
PhD student Xinyue Du 412

UNMANNEDSTORES–НОВАТА КОНЦЕПЦИЯ В СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ПРАКТИКА
Студент Аница Декова 425

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
Студент Борислава Горецова 431

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ РЕШЕНИЯ В МАЛКИЯ БИЗНЕС
Студент Даяна Пламенова Лучева 441

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ELENA DALLES AND PHILANTHROPY IN BELLE ÉPOQUE: HERITAGE, SOCIAL IMPACT AND CULTURAL LEGACY
Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 455

РЕСУРСНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИИ-БАЗИРАНИ СИСТЕМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА
Доц. д-р Александрина Александрова, гл. ас. д-р Атанаска Решеткова, гл. ас. д-р Евгени Овчинников 487

ОТВЪД РЕКА ДУНАВ: НЕВИДИМИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕН И КУЛТУРЕН МОСТ МЕЖДУ СВИЩОВ И БУКУРЕЩ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ
Доц. д-р Александър Ганчев 495

КУЛТУРНОТО И ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ОБЕКТ НА УСТОЙЧИВАТА ОТЧЕТНОСТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, студент Emanuel Proenca Gomes, студент Rodrigo Miguel Gomes Rodrigues, студент Lara Alexandra De Paiva Tome, студент Miguel Angelo Bretes Pereira Carolo студент Santiago Pimenta Fernandes, студент Faisal S. A. Abulhatal 502

ПАРАДОКСИТЕ НА ЕДИН ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТ: РЕСТОРАНТ И БАР-ВАРИЕТЕ „ЦИГАНСКИ ТАБОР“ МЕЖДУ ЕТНИЧЕСКАТА КУЛТУРА И КОМЕРСИАЛНАТА ЕКЗОТИЗАЦИЯ
Доц. д-р Йелис Еролова, гл. ас. д-р Бехрин Шопова 509

РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСКАТА ЕТИКА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Катя Личева 517

REMARKABLE, VETERAN AND MONUMENTAL TREES AS HERITAGE: RECOGNITION AND THE GOVERNANCE OF CARE IN SELECTED EUROPEAN JURISDICTIONS
Assoc. Prof. Lucia Nováková, PhD, Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 522

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА
Доц. д-р Росица Колева 540

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИНОВАЦИИ В КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Милен Атанасов, ас. д-р Йоана Константинова..... 550

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE EDUCATION SYSTEM
Senior Instructor PhD in Economic Sciences Fuad Jabbarov Zeydulla Oglu 558

POTENTIAL OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS PROTECTING INTRINSIC VALUES IN CULTURAL HERITAGE
Assistant Professor PhD Said Edaich 567

MANAGEMENT OF CULTURAL-RELIGIOUS HERITAGE: HISTORICAL, SPIRITUAL, AND INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FÁTIMA AND CZĘSTOCHOWA
Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD, Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Elżbieta Karaśq, PhD..... 576

INDUSTRY-ORIENTED CHINESE CRAFTS: AN EXPECTATIONS PERSPECTIVE
Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD 588

WOMEN DONATIONS TO SWEDISH RELIGIOUS INSTITUTIONS
PhD student Ciocoiu Elena-Adriana 599

РОЛЯТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
Студент Димитрийка Атанасова Чакова 606

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ
Студент Николина Кирякова 615

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ

Доц. д-р Петранка Мидова[1]

Резюме: *Основна цел на настоящата разработка е разглеждане на значението на семейния бизнес в България и неговата структура по икономически сектори. За постигане на целта първоначално се детерминира понятието „семеен бизнес“ и се дефинират ключовите цели на дейността. В заключение се извеждат предимствата на семейния бизнес у нас.*

Ключови думи: *семеен бизнес, цели на семейния бизнес, структура на семейния бизнес в България по икономически сектори*

JEL: D1, L21, F12, F14

FAMILY BUSINESS IN BULGARIA AS A MODEL FOR IMPLEMENTING COMMERCIAL ACTIVITIES

Assoc. Prof. Petranka Midova, Ph. D.

Abstract: *The main objective of this paper is to examine the importance of family business in Bulgaria and its structure by economic sectors. To achieve this goal, the concept of „family business“ is initially determined and the key objectives of the activity are defined. In conclusion, the advantages of family business in our country are outlined.*

Keywords: *family business, objectives of family business, structure of family businesses in Bulgaria by economic sectors*

JEL: D1, L21, F12, F14

1. Въведение

Семейния бизнес в България заема водещо значение при осъществяването на малкия и средния бизнес. Развитието му изисква осигуряване на симбиоза, от една страна, от успешно управление на бизнес дейностите и, от друга страна, от запазване на добрите взаимовръзки в семейството. При мениджирането му се смесват професионални и лични отношения, поради което от голямо значение е правилно определяне на стратегията за разрастването му.

[1] p.midova@uni-svishtov.bg, Катедра „Търговски бизнес“, СА „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов

2. Детерминиране на понятието „семеен бизнес“ и цели

Понятието „семеен бизнес“ се характеризира с многоаспектност. „Една фирма може да се нарече семеен бизнес, ако отговаря на следните условия: най-малко един представител на семейството участва активно в работата на фирмата; мажоритарният пакет е притежание директно или индиректно на физическо лице или на негов наследник; семейството има 25 % от акциите“ (Йорданова, 2014). Семейната фирма се състои от три взаимосвързани системи: собственост, семейство и бизнес.

Според други автори характерно за семейния бизнес е, че семейната единица съществено влияе върху неговото управление и основателят му има намерение да продължи процеса на унаследяване на дейността в рамките на фамилията (Дойчинова, 2008).

Най- общо семейният бизнес може да се представи в три аспекта (Линкова, 2018): нормативно-управленски; организационен и социален.

Първият аспект се свързва с условието за поемането управление и отговорностите от един или няколко члена от семейството. Организационният аспект определя различните роли на всеки член от фамилията и подготовката на член, който да поеме бъдещото развитие на бизнеса. Стремежът за запазване на бизнеса и осигуряване съществуването на семейството е предпоставка за изграждане на подходяща социална политика, свързана с опазването на околната среда, подпомагане развитието на региона и др.

Важен момент при дефиниране на семейния бизнес е проследяване на участниците в него и родствените връзки между тях. При някой семейства тези връзки са по-силни, отколкото при други. Семейният бизнес започва с определено ниво на организация и отчита емоционалното богатство на личностите в семейството, което оказва значимо влияние на предприемаческото действие и развитие на пазара (Вазов, 2019).

В настоящата разработка се възприема следната дефиниция на понятието „семеен бизнес“: това е бизнес, при който един член или няколко члена на дадено семейство са собственици и управляват цялостната дейност на фирмата. При това взаимовръзката между участниците в него е изключително голяма и главната цел е изграждане на дългосрочна стратегия за развитие на бизнеса, осигуряваща съществуването на фамилията.

Целите на търговските предприятия в семейния бизнес се различават съществено от тези на класическите търговци, поради необходимостта от постигане на необходимия баланс между семейни ценности и положителен финансов резултат от дейността. В икономическата литература се разграничават следните цели на семейния бизнес (Костова, С. и И. Петров, 2012):

- Осигуряване на семейна отдаденост – тук се включва определяне на семейните ценности, бизнес философията на семейството и визията за развитие на бизнеса.

- Подготвяне на следващо поколение лидери и мениджъри – отчитане влиянието на жизнения цикъл върху развитието на бизнеса и подготовка на представители на следващото поколение за управление.
- Подготвяне на ефективни управители – въвеждане в дейността на търговското предприятие, професионално обучение на наследниците на бизнеса.
- Окуражаване на семейното участие – стимулиране на всички членове на семейството за включване в бизнеса, но и същевременно поддържане на добри взаимоотношения между тях.

Към тези цели бихме могли да добавим:

- Осигуряване на дългосрочна перспектива за развитие на бизнеса – ключов момент е запазване контрола на компанията и неговото предаване на следващо поколение.
- Постигане на равновесие между семейни отношения и резултати от бизнес дейността – изисква се едновременно създаване на условия за личностно развитие, независимост на участниците и постигане на печалба.
- Гарантиране на икономическа стабилност и независимост на участниците в бизнеса – това е основна причина за оставане в семейния бизнес.
- Запазване на семейните традиции, обичаи, ценности – постига се чрез съчетаване на работата с традиционните ценности, от една страна, и с новите виждания на младите поколения, от друга страна.
- Мениджиране и по възможност избягване на възникнали конфликти и неразбирателство между отделни членове на семейството – изисква добро познаване на хората в бизнеса.

3. Структура на семейния бизнес по икономически сектори в България

Развитието на семейния бизнес като модел за търговска дейност у нас е предпоставка за създаване на структура с нестопанска цел, обединяваща представителите на този вид бизнес. „Сдружение на фамилния бизнес – България“ (https://fbn.bg/bg/za-nas, 2026) е първата и единствена организация в България, чиято мисия е да подкрепя средата на развитие на семейния бизнес в страната. Основана е през 2007 година и е част от Family Business Network (https://www.fbn-i.org/, 2026) - международната организация, обединяваща над 3500 семейни компании от цял свят, сред които сем. Сваровски, сем. Берета, сем. Хайнекен и други. Ключова дейност на сдружението е да подпомага развитието на семейните предприемачи в България чрез обмяна на опит, на добри практики, изграждане на социално отговорност, стимулиране на дарителството и др. За целта се провеждат ежегодно множество конференции, обучения и срещи между представители на този вид бизнес.

От 2026 г. „Forbes България“ (https://forbesbulgaria.com/events/forbes-business-awards/family-company/, 2026) отличава най-успешните търговски предприятия в категорията „Семейна компания“. Те търсят такива компании, за които постигането на печалба не е определящо за бизнеса, а неговото наследяване, поемането на отговорности и изграждането на стратегия за развитие в рамките на семейството.

Представители на семейния бизнес у нас има от всички браншове. Структурата по фамилните фирми по икономически сектори е представена в следващата Таблица 1.

Таблица 1. Структура на семейния бизнес в България по сектори

	Брой на активните фамилни предприятия				
	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо - всички икономически дейности	99355	95839	104690	107005	108056
Селско, горско и рибно стопанство	**5214**	**3743**	**12818**	**13820**	**13384**
Добивна промишленост	40	38	40	30	28
Преработваща промишленост	**8061**	**7775**	**7620**	**7512**	**7523**
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	312	446	691	1029	1152
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	98	104	91	92	92
Строителство	4300	4363	4434	4650	4904
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	**37297**	**36004**	**34998**	**34795**	**34631**
Транспорт, складиране и пощи	**5380**	**5329**	**5287**	**5187**	**5160**
Хотелиерство и ресторантьорство	**6506**	**6050**	**5847**	**5858**	**6013**
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	2713	2846	2933	3031	3156
Финансови и застрахователни дейности	863	905	910	960	1018
Операции с недвижими имоти	**4464**	**4647**	**4771**	**4911**	**5153**
Професионални дейности и научни изследвания	**10148**	**9977**	**10094**	**10398**	**10403**
Административни и спомагателни дейности	2210	2232	2249	2279	2393
Образование	1025	996	996	1025	1096
Хуманно здравеопазване и социална работа	3498	3454	3467	3554	3571
Култура, спорт и развлечения	1161	998	1163	1230	1352
Други дейности	6065	5932	6281	6644	7027

Източник: НСИ (https://www.nsi.bg/statistical-data/404/1163, 2026)

Както е видно от данните в таблицата, за проучвания пет годишен период, структурата на фамилните фирми е относително постоянна. Водещите седем сектора са детерминанта, но динамиката във всеки от тях следва различна тенденция. Тук се отнасят: Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; Професионални дейности и научни изследвания; Преработваща

промишленост; Хотелиерство и ресторантьорство; Селско, горско и рибно стопанство; Транспорт, складиране и пощи и Строителство. Техният относителен дял в процент е онагледен на Фигура 1.

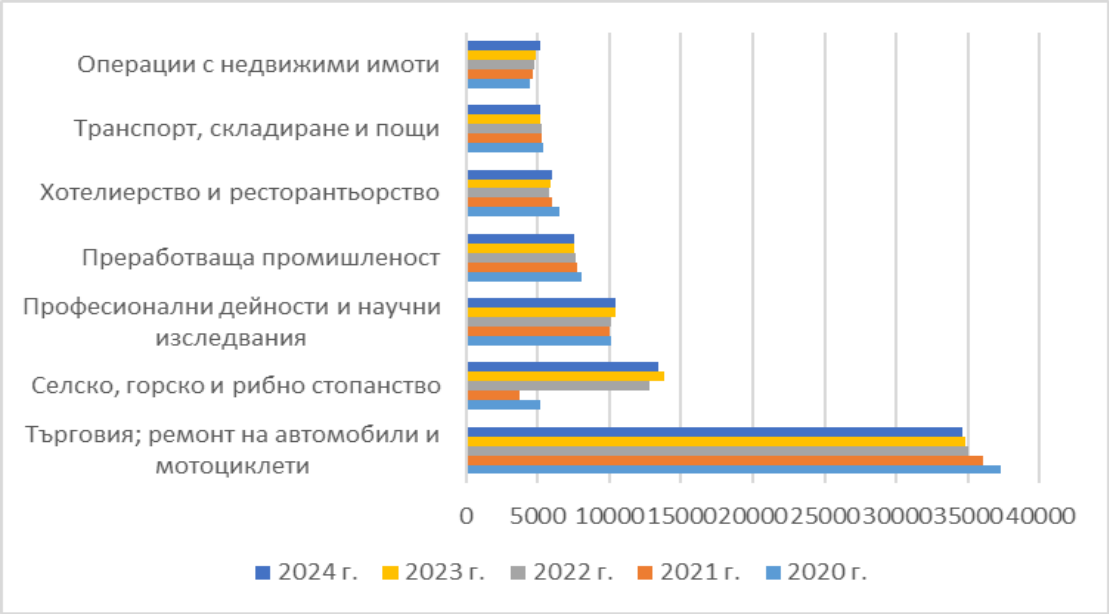

Фигура 1. Структура на семейния бизнес в България за 2024 г. по сектори /Топ 7 и всички останали/

Източник: Адаптирана от автора по данни от НСИ (https://www.nsi.bg/statistical-data/404/1163, 2026)

Резултатите от направеното проучване сочат, че ключовият сектор във фамилния бизнес за 2024 г. с 32 % дял е Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети. На следващо място с 12 % дял е Селско, горско и рибно стопанство, следван от сектора Професионални дейности и научни изследвания с 10 % представителност. Към тях най-вече се причисляват юридически и счетоводни кантори, рекламни агенции и агенции, проучващи пазара, фирми с архитектурни и инженерни дейности, ветеринарна дейност и др. Четвърто място се заема от Преработващата промишленост дял 7 %. Пето място с дял от 5 % се споделя от три сектора, а именно: Хотелиерство и ресторантьорство, Транспорт, складиране и пощи и Операции с недвижими имоти.

Както вече бе споменато, не се наблюдава разместване на водещите седем сектора, като по-скоро могат да се отчетат промени по отношение нарастване или намаление на броя фирми вътре в тях. Това е видно от Фигура 2.

Фигура 2. Динамика на броя на семейните предприятия в България за периода 2020 -2024 г. по сектори /Топ 7/

Източник: Адаптирана от автора по данни от НСИ (https://www.nsi.bg/statistical-data/404/1163, 2026)

Информацията от Фигура 2 е база за отчитане на три възможни варианта за проучения пет годишен период: увеличаване, намаляване и относително запазване на броя на фирмите по сектори. Тенденция на увеличаване се наблюдава в три сектора – Селско, горско и рибно стопанство; Професионални дейности и научни изследвания и Операции с недвижими имоти. Като в първия сектор тенденцията на ръст е най-ярко изразена и е над 150 %, а при останалите два промените са по-малко отчетливи. Относително запазване на броя на фирмите се откроява в сектор Транспорт, складиране и пощи. Незначим спад е характерен за Преработващата промишленост и сектор Хотелиерство и ресторантьорство. Със спад е сектор Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети - под 8 %. Броят на фирмите в този сектор от 37297 през 2020 г. е намален до 34631 през 2024 г. като най-голямо е спадането след първата година. Основна причина за това е влиянието на пандемията от COVID и ограничаването на възможностите за населението за реална покупка на стоки и услуги.

4. Заключение

Разглеждането на характеристиката на същността, целите и секторна структура на семейния бизнес е база за очертаване на водещите **предимства** пред него. Към тях отнасяме:

- В този бизнес се компилират интересите, от една страна, на търговското предприятие, от друга страна – на семейството.
- Бизнесът се предава на идните поколения като стремежът е да се запази в семейството и да се осигури бъдещо препитание на фамилията.

- Лоялността между участниците в бизнеса е изключително голяма.
- Съществува добро познаване и доверие между членовете на семейството.
- Изградената дългосрочна стратегия за развитие се предава полесно между роднини.
- Наследяването на бизнеса е ключов момент.
- При възникване на кризи се проявява голяма ангажираност в екипа.
- Поддържа се семейният дух и се съхраняват традициите.
- По-бързо се вземат управленски решения, предвид близостта между членовете на семейството и липсата на бюрокрация.
- Мениджърите от всяко следващо поколение се по-добре подготвени и могат да бъдат по-успешни от предходните лидери.

В България се очертава тенденция на нарастване броя на семейните фирми, като с най-голям дял са секторите на търговията и услугите. Най-значим е ръстът в сектор Селско, горско и рибно стопанство. Останалите сектори относително запазват своя дял. Семейните фирми са ядрото на малкия и средния бизнес.

Използвани източници

https://fbn.bg/bg/za-nas. (20 март 2026 г.). Извлечено от https://fbn.bg/bg/za-nas

https://forbesbulgaria.com/events/forbes-business-awards/family-company/. (21 март 2026 г.). Извлечено от https://forbesbulgaria.com/events/forbes-business-awards/family-company/

https://www.fbn-i.org/. (20 март 2026 г.). Извлечено от https://www.fbn-i.org/

https://www.nsi.bg/statistical-data/404/1163. (21 март 2026 г.). Извлечено от https://www.nsi.bg/statistical-data/404/1163

Вазов, Р. (2019). *Предприемачество, иновации и мениджмънт: Нови представи и подходи.* София: Св. Григорий Богослов, с. 165.

Дойчинова, Й. и. (2008). *Малък и семеен бизнес.* София: ИУ Стопанство, с. 9.

Йорданова, Д. (2014). *Управление и развитие на семейната фирма.* София: УИ Св. Климент Охридски, с. 12.

Костова, С. и И. Петров. (2012). *Семейно предприемачество- особености и проблеми*. София: Крисан-С, с. 18-19.

Линкова, М. и. (2018). *Малък и семеен бизнес.* Свищов: АИ Ценов, с. 48-49.